

THE DECAY OF THE SOCIALISM IN HUNGARY

Goranco Jakimov

DURDMOV Dimitar Vlahov - Skopje, Macedonia, jakimov.goranco@yahoo.com

Abstract: Hungary will be one of the first countries in which, in 1885, the Communist Party would plead for pluralism, which should have more than one candidate in all elections. The Social Democratic wing inside the communist leadership will also be for the democratization of political life. The arrival of Gorbachev in power in 1885, and especially the success of Solidarity in Poland, will spur the Hungarian reform wing and create conditions for implementing more radical changes in Hungary.

The main clash will occur within the Communist Party between: centrist-conservatives who represented classical communists from the post-Stalinist era and reformers who would be with social-democratic attitudes and turned to European communism. The reforming wing, under the influence of the opposition, the European Union and the European Social Democrats, will insist on implementing political changes.

Keywords: Hungary, pluralism, Gorbachev, communist party, post-Stalinist era

РАСПАЃАЊЕ НА СОЦИЈАЛИЗМОТ ВО УНГАРИЈА

Горанчо Јакимов

ДУРДМОВ Димитар Влахов – Скопје, jakimov.goranco@yahoo.com

Резиме: Унгарија ќе биде една од првите земји во кои Комунистичката партија уште во 1885 година ќе се изјасни за плурализам со кој што требало на сите избори да има повеќе од еден кандидат. Социјалдемократското крило внатре во комунистичкото раководство исто така ќе биде за демократизација на политичкиот живот. Доаѓањето на Горбачов на власт во 1885 година а посебно успехот на Солидарност во Полска ќе го поттикне унгарското реформско крило и ќе создаде услови за спроведување на порадикални промени во Унгарија.

Главниот судир ќе се случи внатре во Комунистичката партија помеѓу: центристите-конзервативци кои што претставувале класични комунисти од постсталинистичка ера и реформистите кои што ќе бидат со социјалдемократски ставови и свртени кон еврокомунизмот.²⁵⁶ Реформското крило под влијание на опозицијата, еврокомунистите и европските социјалдемократски врски ќе инсистира за спроведување на политички промени.

Клучни зборови: Унгарија, плурализам, Горбачов, комунистичка партија, постсталинистичка ера

ВОВЕД

Потребата за политичка реформа во правец на плуралистичка демократија и ревизија на застарената комунистичка идеологија ќе биде прогласена уште во 1982 – 1983 година. Во следните години општествената демократизација иницирана од страна на реформското крило многу брзо ќе напредува. Во таа насока ќе биде и состанокот одржан на 27 септември 1987 година во Лакителек на кој што ќе присуствуваат претставници од различни опозициски структури. На овој состанок главниот говорник Имре Пожгај ќе нагласи дека за да може да биде спроведена реформата во економијата најпрво треба да биде отстранета баиерата во политичката арена.²⁵⁷

Тој ќе предложи уставна промена со која што ќе биде спроведено воведување на институционализиран демократски *Rechtsstaat* (Парламент) кој што би имал вистинска законодавна улога, локална самоуправа, како и систем за спроведување на референдум по сите главни национални прашања и создавање на нова **национална коалиција**.

²⁵⁶ Ivan Berend, Centralna i Istočna Evropa 1944-1993. Podgorica, 2001 godina 313.

²⁵⁷ Privatniot lizing na prodavnici i restorani vo dr`avna sopstvenost }e zapo~ne u{te vo 1981 godina i za pet godini vo lizing }e bidat okolu 25 000 od niv. Je bide dozvoleno osnovawe na gra|anski firmi i t.n. mali zadrugi {to vo osnova }e bidat privatni firmi.

ГЛАВЕН ДЕЛ

Опозицијата во Унгарија наречена **Реформи одвнатре** ќе се претвори во една од најсилните опозициони сили во регионот. Овде нема да стане збор за дисиденти затоа што тие нема да го напаѓаат системот однадвор туку ќе се обидуваат да го реформираат и спасат системот одвнатре. Тоа ќе биде суштинска разлика помеѓу Солидарност во Полска и Повелбата 77 во Чехословачка од една страна и унгарската Реформи од внатре. Но и покрај тоа позицијата на унгарските реформисти ќе покажува нејасна и постојано променлива демаркациона линија помеѓу реформирањето и менувањето на режимот. Јадрото на реформистите сериозно ќе се заложат за воведување на плурализам и пазарна економија стремејќи се за создавање на *Rechtsstaat* (Парламент) и мешовита сопственост. Нивните заложби во ниту еден случај нема да бидат склони кон капитализам туку ќе настојуваат да остварат создавање на напреден социјализам како оној во скандинавските земји.

Конечно патот кон реализирање на реформите ќе биде отворен после одржување на сенародната партиска конференција во мај 1988 година на која ќе биде комплетно избришана „старата гарда“, помеѓу кои ќе биде и Јанош Кадар кој што скоро три децении ќе биде неприкосновен генерален партиски секретар.

Со овие промени поголем дел од членовите од Политбирото ќе бидат отстранети и заменети со водечките реформатори како на пример Реже Њерш и Имре Пожгај. Ќе биде променета една третина од Централниот комитет со што сериозно ќе биде зајакнат реформскиот тренд. Ќе биде донесена нова програма и објавена потребата од остварување на економија со мешовит пазар и ќе биде јасно истакната потребата од радикална политичка реформа со која би се создал демократски плурализам и *Rechtsstaat*. Ќе биде донесена нова програма и објавена потребата од остварување на економија со мешовит пазар и ќе биде јасно истакната потребата од радикална политичка реформа со која би се создал демократски плурализам и *Rechtsstaat*. Но и покрај сите овие промени победата на реформистите нема да биде комплетна затоа што на клучната позиција генерален секретар ќе биде избран прагматичниот конзервативец Карољ Грос.²⁵⁸ Грос суштински нема да биде против економските реформи но од друга страна во политиката ќе бара само најмали промени. Но реално неговото влијание нема да биде големо затоа што во моментот кога ќе стапи на должност тој нема да ужива поддршка ниту во својата партија каде што реформистите ќе имаат се поголемо влијание. Токму од таа причина во февруари 1989 година генералниот секретар и премиер Карољ Грос ќе биде заменет со радикално, реформски ориентираната влада предводена од Миклош Немет.²⁵⁹

На седницата на Централниот комитет одржана во февруари 1989 година ќе биде донесен заклучок дека настаните од 1956 година не се контрареволуција туку народно востание и борба за независност од унгарскиот сталинизам и советска доминација.²⁶⁰ На оваа седница освен одлуката ќе биде расправано и за преземањето на понатамошни чекори кон демократска трансформација. За прв пат во Централна и Источна Европа ќе биде одобрен концепт на повеќе партиски систем и слободни избори. Комунистичката партија во октомври ќе биде распуштена и ќе биде претворена во Социјалистичка партија а опозиционите групи кои преходно нема да може да имаат директна улога сега ќе бидат легализирани и ќе бидат со формирани десетина нови партии меѓу кои ќе бидат како помоќни Сојузот на слободните демократи и Демократскиот форум.²⁶¹

Под притисок на опозиционите партии владејачката партија ќе биде принудена да започне дијалог со нив затоа што тие реално ќе започнат да играат важна улога во политичкиот живот во земјата. Овој дијалог ќе започне во јуни 1989 година и ќе трае до 18 септември 1989 година.

Владата на Немет ќе воведат големи радикални реформи особено во областа на приватизацијата. Новите прописи ќе го ослободат патот за основање на приватни претпријатија и ќе биде укинат прописот за ограничување на бројот на запослени во приватниот бизнис. На странските инвеститори ќе им биде дозволено да купат или дури да поседуваат и до сто проценти од унгарските фирми.

Парламентот ќе добие многу поактивна улога во политичкиот живот во земјата односно ќе донесе поголем број на закони. Во октомври 1989 година парламентот ќе усвои амандман на уставот на основ на претходно постигнатиот дијалог со опозицијата со што ќе биде укината Народната република од советски

²⁵⁸ Volter Laker, *Istoriја Evrope 1945-1992*. Beograd: „Klio”, 1999 godina. 655.

²⁵⁹ Ivan Berend, *Op. cit.*, 320.

²⁶⁰ Jeremy Isaacs and Taylor Dawning, *Cold War*. London 1998. 386.

²⁶¹ Demokratskiот форум }е има голема база и во селата и во големите градови }е биде десно ориентирани но иако антикомунисти~ка тaa }е биде за постепени промени и пресметка со стариот економски и оп{тetsven поредок. Сојузот на слободните демократи во своето ~ленство }е привле~е огромен дел од интелектуалниот кадар кој {то }е бара прекин на сите врски со минатото и спроведување на радикални реформи.

тип и нејзините институции.²⁶² Ќе биде востановен уставен суд и ќе бидат прогласени повеќепартиски систем, заштита на јавната и приватната сопственост и основните човекови права. Сето ова ќе биде во насока на реализирање на желата на реформаторите кои се залагале за остварување на демократски плуралистички социјализам од западен тип, со повеќепартиски систем, слободни избори, институционализирање на човековите права и општествена пазарна економија втемелена на мешовита сопственост како и на економската политика ориентирана кон извоз на светскиот пазар, но сето тоа со сеуште силна социјална ориентација.

Но некои од водечките реформатори како што се Пожгај и Сурош ќе кокетираат со унгарскиот национализам. Пожгај кого ќе го наменуваат социјалистите, ќе го одбере како свој сојузник за изборите Демократскиот форум. Но создавањето на оваа нова коалиција ќе биде запрена од страна на либералдемократската опозиција која што нема да го потпише договорот за коализирање. Наместо тоа опозицијата ќе иницира референдум за избор на претседател и ќе упати антикоминистички напад и критика до обидот на Демократскиот форум да оствари компромис. На овие избори кои што ќе бидат одржани во ноември тие ќе успеат да се избораат за победа иако Демократскиот форум ќе прогласи бојкот. И покрај прогласениот бојкот на изборите ќе излезат 58% од гласачите и за само 0,7% изборите за претседател ќе бидат одложени за период после одржувањето на парламентарните избори.²⁶³

ЗАКЛУЧОК

Внатрешните промени во Унгарија во текот на 1989 година ќе влијаат и на надворешната политика. Претседателот Буш срдечно ќе биде пречекан во Будимпешта во јули 1989 година аико ќе вети многу мала помош од очекуваната. Повторно ќе бидат воспоставени дипломатски односи со Израел и Јужна Кореја а со Романија ќе бидат затегнати односите поради обновеното прогонување на унгарското малцинство.

Првите слободни избори ќе бидат одржани во март 1990 година без некои поголеми инциденти. Во предизборната кампања ќе биде водена огорчена борба, но после изборите двете водечки партии ќе покажат подготвеност за меѓусебна соработка. Повеќе од четири милиони Унгарци или 63% од гласачите ќе учествуваат на изборите кои ќе се одржат на 25 март 1990 година и ќе гласаат за промена системот. Победникот на изборите ќе биде Демократскиот форум со освојување на 42% од гласовите. Врз основа на преходно постигнатиот политички пакт помеѓу Демократскиот форум и Слободниот демократски сојуз, СДС ќе се сложи за намалување на бројот на парламентарните одлуки за чие усвојување е потребно двотретинско мнозинство а ДФ ќе го прифати Арпад Генц за преседателски кандидат од редовите на СДС. Слободните демократи ќе ја ветат својата поддршка за законите кои што ќе бидат предложени од страна на Демократскиот форум со што ваквата коалиција или распоред на силите ќе обезбеди цврст политички сојуз за тешкиот процес на трансформација кој што им претстои.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- [1] Berend, I., Centralna i Istočna Evropa 1944-1993. Podgorica, 2001 godina.
- [2] Jeremy I., and Downing, T., Cold War. London 1998.
- [3] Laker V., Istorija Evrope 1945-1992. Beograd: „Klio”, 1999 godina.
- [4] Натек К., Натек М., Државите во светот. Љубљана: Малдинска книга, 2000.

²⁶² Karel Natek i Marjeta Natek, Државите во светот. Љубљана: Малдинска книга, 2000.str.157.

²⁶³ Ivan Berend, Op. cit., 323.